

Kıyı Dolgu Uygulamaları Üzerine Hukuksal Yaklaşımlar ve Kıyı Korumaya İlişkin Çevresel Önlemler

Yrd.Doç.Dr.Ahmet FİDAN

Fatsa Deniz Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi
ahmet@ahmetfidan.com

Kıyılara dolgu yapılmasına prensip olarak karşı çıkmak pek anlamlı olmaz. Çünkü olayı bir çok kriter açısından değerlendirmek gerekir.

İster yerel olsun ister merkezi olsun bir ihtiyacı oraya koyan veya dile getirenden bu ihtiyacın bir çok açıdan uygun olup olmadığını düşünmesi veya göz önünde bulundurması beklenemez. Bunu düşünmek ihtiyacı dinleyen ve icraatı yapacak olan kişi veya kuruma aittir. Bu kişi veya kurum da icraat için 40 kez düşünüp 1 kez uygulayacaktır. Bu düşün sürecinde ise, ihtiyacı talep edenin bakış açısını, halk katmanlarının bakış açısını, ticaret ve sanayi kesiminin bakış açısını geleceğin de düşünülmesi için bilim çevresinin bakış açısını öğrenmesi gerekmektedir.

GİRİŞ:

Ekonomik ve sosyal olgu ve olayları irdelerken, bilim insanlarına düşen, mümkün olduğunca, sadece sadece “etik” ve “fayda” faktörüne bağlı olarak üzerinde taşıdığı hemen hemen bütün sıfatların angajmanından arınabilme yetisidir.

Herhangi bir sorun, bilim insanlarına ulaştırıldığında bilim insanları herhangi bir kişi veya kuruma angaje olmaksızın bahsini ettiğimiz kesimlerin bütününe birden düşünerek optimum öneriyi yapmak durumundadır. Nasıl ki doktorlar Hipokrat yemini ederler, bu yeminde hiçbir yaş, ırk, cins, meslek ayrımı gözetmeksizin görev yapılacağını belirtirler, bilim insanları da varlıkları gereği, topluma optimum çözümü üretmek için bütün kesimler için en uygunu düşünmek ve bunları açıkça belirtmek durumundadır.

Türkiye'nin coğrafi anlamda ve tarihsel anlamda fevkalade zengin ve özgün karakterlere sahip bir ülke olmasının olumsuz bir sonucu olarak sahip olduğu dünya mirası varlıkları korumada belki de dünyanın en kayıtsız, duyarsız ülkelerinden biridir. Bu eleştirel yaklaşımımız pek tabi ki, kişilerden, kurumlardan ve kronoljiden bağımsızdır. Serzenişimiz, sadece bu günün değil yüzlerce yıllık ihmaller zincirinin bir sorucudur. Maalesef ki, doğal çevrenin korunması konusunda belki de en zor işleyen hukuk kurallarıdır. Binaenaleyh, tek

sınırlanacak liman da yine hukuk kurallarıdır. Çevresel etkiler etkilenimler açısından geç te olsa hukukun, adaletin yerini bulması diğer olgulara göre biraz daha anlamsızdır. Zira çevre bozulduktan sonra tekrar eski haline getirilmesinin imkansız hale geldiği durumlar çoktur.

Kıyılarının doldurulmasında bizleri sınırlayan unsurlar nelerdir?

- 1. Hukuksal Mevzuat (Kıyı Kanunu)** Hukuksal mevzuatta bir sınırlama veya engel yoksa
- 2. Doğal Çevrenin ve Doğal Hayatın Korunması** (Doğal hayatın Korunması için endemik veya nesli tükenmek üzere olan canlı türleri yoksa ya da özel bir çevresel değer yoksa)
- 3. Kamu yararının Korunması** (Kamu yararı açısından bir sorun yoksa)
- 4. Ekonomik faydanın gerekliliği.**

Şimdi bu maddeleri KONUNUN FAYDA MALİYET ANALİZİ AÇISINDAN teker teker ele almamız gerekecektir.

1. Hukuksal Mevzuat:

Kıyı dolguları açısından en temel sınırlayıcı mevzuattır. Bu mevzuatın başı da 82 Anayasasının 56. maddesi ve 3621 sayılı Kıyı Kanunu dur.

Kıyı kanunu, deniz, tabii ve suni göl ve akarsu kıyıları ile bu yerlerin etkisinde olan ve devamı niteliğinde bulunan sahil şeritlerinin doğal ve kültürel özelliklerini gözeterek koruma ve toplum yararlanmasına açık, kamu yararına kullanma esaslarını tespit etmek amacıyla düzenlenmiştir.

Bu kanunda, **kıyı, kıyı çizgisi, kıyı Kenar çizgisi, sahil şeridi, dar kıyı**, toplumun yararlanmasına açık yapı kavramları tereddüde meydan vermeyecek bir şekilde tanımlanmıştır. Bu tanımlara göre zaten dolgu yapılacak yerlerin ne olarak adlandırıldığı ve hangi tanım kapsamına girdiği bellidir.

Bu konuda mevzuat gerekçeye de baktığımızda genel olarak kıyıların korunmasını, kıyılarda kamunun rahatça dolaşabilmesini, kıyıların kamusallığını, kıyı şeridinde bulunan doğal hayatın korunmasını amaçlamıştır. Bu noktalardan mevzuata aykırılık yoksa diğer kriterlere geçebiliriz.

Burada mevzuatta zaten 2. 3. 4. maddeler amaçlanmıyor mu diye soru getirilebilir. Malumunuz olduğu üzere mevzuatın sık sık değişmesi beklenmeyeceği için hem özel

ayrıntıları kapsamayabilir hem de güncel değişiklikleri göz önümde bulunduramayabilir. Bu nedenle sadece hukuksal açıdan optimumu yakalamak pek mümkün değildir.

2. Doğal Çevrenin ve Doğal Hayatın Korunması:

Doğal çevrenin korunmasında kapsam, o bölgenin görünüm ve estetikle ilgili olarak faydalarının korunmasını, doğal hayatın korunmasında ise kapsam, o bölgede yaşayan flora

www.kentakademisi.com

Şekil 1: Makroform yoksunu ne idüğü belirsiz tasarım

(bitki) ve fauna (hayvan) türlerinin yaşamlarının sağlıklı devam ettirilebilmesidir.

Doğal çevrenin korunması maddesi prensip olarak çevreciler tarafından çok fazla abartılmamalıdır. Burada çevresel faktörlerin korunmasında özellik taşıyan çevresel değer yoksa sorun yoktur. Ama doğal hayatın korunmasında hassas olunabilir. Bu hassasiyet endemik (sadece belli yerlerde yetişen) bitkilerin korunması ve nesli tükenmekte olan canlıların korunması açısından önemlidir. Bunun dışında bu gün için ve yarın için doğrudan bitki ve hayvanların yaşamını tehdit edecek veya ortadan kaldıracak bir kıyı dolgusu düşünülmemelidir. Endemik bitkiler ve nesli tükenmekte olan hayvanların varlığı yoksa bu durumda kıyı dolgusuyla elde edilecek kamusal fayda ile bu bitki ve hayvanların kısmen veya tamamen zarara görmesi kıyaslanabilir. Bu konuya özel fayda maliyet analizi yapılarak karar verilir.

Kıyı dolgularında dolgu malzemelerinin kıyı flora ve faunasına zarar verebileceği endişesi çok geniş olarak yorumlanmamalıdır. Aksi takdirde gerekli dolgunun yapılması gecikecektir.

3. Kamu Yararının Korunması:

Bazen kamu yararı gereği kıyı dolgusu gerekebilir.Hatta bazen sırf antik bir kentin korunması adına, artan ulaşım ağını desteklemek için kıyı dolgularına başvurulabilir. Öyle ki bir taraftan

Şekil 2: Denize Dolgu Ordu-Giresun Havalimanı, bölgenin coğrafi imkansızlıklarının bir sonucudur. Ne var ki, makroform olarak bir hilkat garabetidir.

antik kentin korunması, bir taraftan da çevre yolu yaparak yeşil dokunun tahribi veya (bölgede var olası) ekosistemin bozulması icracının iki korkulu rüyası olabilir.

Yollar, rekreasyon alanı yapımı, önemli anıtlar vb. durumlarda kıyılar doldurulacaksa burada kamu yararı olup olmadığı zaten düşünülemez. Bu yararın varlığı ortadadır. Burada önemli olan, yeni doldurulacak alanların kişiye mahsus veya özel mülkiyete konu olmayacak şekilde düzenlenmesidir. Yani önceden kıyı veya sahil olan ve kamuya açık olan bu alanların yine kamuya açık olarak kalmasının sağlanması veya temin edilmesi gerekir.

Kamu yararı kavramı yoruma veya idare hukuku açısından takdir yetkisine açık bir kavram olduğundan bu konuda iktidar sahiplerinin yerel otoritelerin sorumlu davranması vicdani bir zorunluluktur. A belediye başkanı için kamu yararı olan B belediye başkanı için kamu yararı olarak görülmebilir. Bu konuda hizmette yerellik ilkesi esas olmalıdır.

Yerel siyasal irade, talep sahiplerinin ve bundan etkilenecek kesimlerin karşılaştırmasını yapmalıdır. **Bu karşılaştırmada bu güne göre değil belki gelecek 100 yılı düşünerek karar vermelidir.**

Bazı kıyı dolgusu talepleri özel kişiler tarafından ve salt ekonomik amaçla gelebilir. Bu konuda hem kamu otoritelerinin hem bilim insanlarının hem de gönüllü kuruluşların müteyakkız olması gerekir

4. Ekonomik Faydanın Gerekliliği:

Kıyı dolgusu talepleri zaten çoğunlukla ekonomik beklenti veya talepler çerçevesinde kamuoyuna yansır. Bu konuda ortaya çıkacak fayda çoğunlukla kişisel veya kurumsal nitelik gösterir. Bu talepler ile kamusal fayda maliyet açısından çarpışacaktır.

Çünkü birilerinin veya üç beş kişi veya kurumun ekonomik beklentileri için çok büyük kitlelerin çıkarları veya mutlulukları zedelenmemelidir. Burada mutlak bir çıkar üstünlüğü veya düşüklüğü dile getirmek gereksizdir. Çünkü bazen büyük kitlelerin çıkarları çevresel değerlerle de çelişebilmekte, hatta kamu yararı kavramı endemik bitkilerle veya doğal bakır ve tabiat anıtı durumunda olan çevrenin bozulmasıyla çelişebilmektedir.

Kısaca bu kıstaslar mutlak olmakla birlikte, tercihler ve durumlar son derecede esnekler. Burada özellikle şunu vurgulamak zorundayız ki; Hukuksal mevzuatın ve yöneticilerin koyacağı çok katı kurallar veya engeller, vatandaşları illegal yöntemlere başvurmaya itecektir. Bu durumda da hiçbir illegal eylemde olmayacağı gibi kıyı dolgusunun kendine özgü bir durumu vardır. Her illegal eylemin geri dönüşü veya önlendikten sonra eski hale getirme mümkün iken kıyı dolgularında bu mümkün olamamaktadır. Çünkü doldurulan kıyının tekrar boşaltılması veya eski haline getirilmesi mümkün olamamaktadır. Yani kıyı doldurulduysa artık maalesef iş işten geçmekte ve çaresi neredeyse imkansızlaşmaktadır.

Çoğu zaman geri dönüşü olmayan bu hassas duruma göre, yerel iktidar sahiplerinin icraat ve değerlendirmede ortaya çıkan kamusal taleplere verilecek cevaplarda son derece dikkatli olmak gerekmektedir.

5. Kıyı Korunmaya İlişkin Önlemler

Kıyı dolgularına ilişkin önlemleri ortaya koymadan önce, kıyı dolguları konusunda bize kılavuzluk edecek 3621 sayılı yasanın 4. maddesinde geçen bazı tanımlamaları hatırlamakta yarar var.

Kıyı Çizgisi: Deniz, tabii ve suni göl ve akarsularda, taşkın durumları dışında, suyun karaya değdiği noktaların birleşmesinden oluşan çizgidir.

Kıyı Kenar Çizgisi: Deniz, tabii ve suni göl ve akarsularda, kıyı çizgisinden sonraki kara yönünde su hareketlerinin oluşturduğu kumluk, çakıllık, kayalık, taşlık, sazlık, bataklık ve benzeri alanların doğal sınırır.

Kıyı: Kıyı çizgisi ile kıyı kenar çizgisi arasındaki alandır.

Şekil 3: İstanbul Maltepe sahilinde bir başka makroform katliamı

Sahil Şeridi: Kıyı kenar çizgisinden itibaren kara yönünde yatay olarak en az 100 metre genişliğindeki alandır.

Dar Kıyı: Kıyı kenar çizgisinin, kıyı çizgisi ile çatışmasıdır.

Şekil 4: Dubai'den makroform öngörülmuş denize doğru iskan alan

Hemen altta, Ordu Giresun Havalimanı gibi, gerekli hatta zorunlu olarak inşa edilmekte olan Rize Artvin Havalimanı da yavaş yavaş kendini göstermeye başlamış ve bu yapı da yine son

derede sakil bir görünüme sahiptir.

Kıyı korumaya ilişkin olarak ortaya konulabilecek çözümler neredeyse havanda su dövmek tabiriyle açıklanabilecek bir durumdur. Zira büyük ölçekli kıyı dolgularını yapan, uygulayan, zaten çoğunlukla merkezi ve yerel yönetim kuruluşları olmaktadır. Bu kuruluşlar da “kamu yararı” kozunu kullanarak çoğu zaman kamu yararı olgusuyla izah edilemeyecek uygulamalar yapmaktadırlar.

Merkezi ve yerel yönetimlerin uygulamalarına ilişkin kıyı koruma önlemleri ancak ancak küresel ölçekli birliktelikler, deklarasyonlar ile ilgili ülkenin kendini bağlaması, bağlamaması durumunda da sivil toplum kuruluşlarının desteğini alma şartı aranması, küresel çevre zirvelerinde ele alınması gereken önemli hususlardır.

Kamu kurumlarının dışında küçük (mikro) ölçekli kıyı dolguları konusunda da çoğunlukla yerel yöneticiler çok küçük hesaplar, ödünleşmeler ile kıyı dolgusu yapan gerçek ve tüzel kişileri görmezden gelmektedir. Buna karşı da yine işaretimiz sivil toplum kuruluşları olacaktır. Zira burada denetim gücünü kamu erki şu veya bu nedenle yerine getirmemekte, bunun yerini KAMU ADINA sivil toplum kuruluşları üstlenmelidir. Bu noktada, bir ülkede özgür ve gerçekten SİVİL toplum kuruluşlarının önemini bir kez daha vurgulamamız gerekmektedir.

6. Kıyı Dolgularına İlişkin Önlemler

6.1. Öncelikle belirtmek gerekir ki, 3621 sayılı Kıyı Kanununun 7. maddesi uyarınca dolgu alanında plan yapılabilmesi için ilgili idarenin planı hazırlaması ve bu yolda valiliğe teklifte bulunması veya uygun görüşünün olması gereklidir. Üçüncü kişilerin bu konuda kıyı dolgusu yapıp bunun bakanlıkça onaylatılması doğru bir süreç değildir.

Esas olarak dolgu alanlarının denetimiyle ilgili hükümler, kıyı kanununu 7 ve 14. Maddelerince yapılmaktadır.

6.2. 50 den fazla sektör tarafından kullanılan kıyıları, kara ve deniz ekosisteminin geçiş zonu olan özel bir zondur. Bu nedenle hem kara hem deniz ekosisteminin korunması ve ekolojik niş açısından ve özgün nitelik taşıyan kıyı flora ve faunasının hassasiyetlerinden daha fazladır. Kıyı dolguları etkin olmayan idari denetimler, hukuku dolanan kişi kurum ve kuruluşların hukuku dolanmaları sonucunda ortaya çıkan yargısal boşluklar, genel ve yerel seçim öncesi ve seçim sonrası ortaya çıkan siyasi boşluklar nedeniyle ve vizyonu olmayan yöneticiler, estetik

yoksunu kurum ve kuruluş temsilcileri, gözünü para hırsı bürümüş girişimciler tarafından sürekli olarak yapılmaktadır.

6.3. Başta da belirttiğimiz gibi, kıyı dolgularının bazen gerekli hatta zorunlu olarak yapılması söz konusu olabilir. Ama mevcut kıyı dolguları üzerine genel bir inceleme yapıldığında, dolguların kahir ekseriyetinin zorunluluktan uzak sırf rant amaçlı olduğu görülebilmektedir. Kendine özgü bir kıyı güzelliği bulunmayan sahillerde kıyıların doldurulmasını da bir noktaya kadar tolere edebiliriz. Lakin özellikle kent estetiği bakımından ve tarihi doku ve tabiat parkı açısından korunması gereken kıyıların doldurulması **GERÇEK ANLAMDA BİR ÇEVRE VE İNSANLIK FACİASIDIR.**

6.4. İdari denetimlerin etkinleştirilmesi, siyasal boşluklara meydan verilmemesi, her şeyden öte, çevre bilincinin canlı tutulması, faaliyet alanı çevre olan sivil toplum kuruluşlarının desteklenmesi şarttır.

Plansız kentleşme, nüfus artışı, sanayileşme, çevre bilinci yetersizliği, gemi atıkları, kanalizasyon kirlilikleri, dalgakıranların oluşturduğu kum birikintileri sadece Türkiye de değil tüm bütün dünyada su potansiyeli azaltmaktadır. **Halihazırdaki dünya su rezervleri hem kirlilik nedeniyle azalırken hem de kıyı dolguları nedeniyle daralmaktadır.**

6.5. Özellikle kamu kuruluşları, **“Kıyıların Kullanımının Planlanması ve Denetimi”** başlıklı performans denetimine tabi tutulmalıdır.

6.6. Kıyı dolguları, illaki zorunluluk halini almış ise eğer, en azından kıyı dolgusunun ekosisteme, çevreye ve çevre kıyı estetiğine uygun formda ve birbiriyle uyumlu veya yakın uyumlu dolgu metaryalleriyle doldurulmalıdır.

Referanslar:

Akbulak, C., Erginal, A. E., Gönüz, A., Öztürk, B., & Çavuş, C. Z. (2008). **Investigation of Land Use and Coastline Changes on the Kepez Delta Using Remote Sensing. *Journal of Black Sea/Mediterranean Environment*, 14(2).**

Garipağaoğlu, N., & Uzun, S. M. (2014). İzmit Körfezi kıyılarında kıyı alanı kullanımı. *Türk Coğrafya Dergisi*, (63).

FİDAN, A, “Kent Kent Estetiği Açısından Kıyı Dolguları”

<http://www.timeturk.com/tr/makale/dr-ahmet-fidan/kent-estetigi-acisindan-kiyi-dolgulari.html>
(Erişim: 10/10/2015)

Sesli, A. F. (2006). **Sayısal Fotogrametri ile Kıyı Alanlarındaki Değişimin İzlenmesi. *Jeodezi, Jeoinformasyon, ve Arazi Yönetimi Dergisi*, 2(95), 11-17.**

Turoğlu, H. (2009). **3621 Sayılı Kıyı Kanunu ve onun uygulama problemleri. *Türk Coğrafya Dergisi*, (53).**

Toker, E. (2010). **Borçka ve Deriner barajlarının Çoruh havzasında neden olduğu arazi kullanım değişiminin ve arazi tahribatının irdelenmesi.**

Köksal, E. Y., Kocataş, A., & Büyükişik, B. (2005). **Kıyusal Bölgenin Jeolojik ve Osenografik Kriterlere Göre Bilimsel ve Yasal Tanımlarının Karşılaştırılması.** *Su Ürünleri Dergisi*, 22(1).

Sütgibi, Semra. **"Doğal ekosistemler üzerinde insan faaliyetlerinin doğrudan ve dolaylı etkileri: Büyük Menderes Deltası."** (2008).

Garipağaoğlu, Nuriye, Sibel Özcan, and Murat Uzun. **"Moda-Caddebostan (Kadıköy) arası kıyı alanındaki değişimin incelenmesi"** (2014).

Kesici, Erol, and Cevdan Kesici. **"Eğirdir Gölü (Isparta)'nın Doğal Yapısına Yapılan Müdahalelerin Gölün Ekolojik Yapısına Etkileri."** *Su Ürünleri Dergisi* 23.1 (2006).

UYSAL, M. A. M. (2013). **Kıyı Çizgisi Değişiminin Uydu Görüntüleri Yardımıyla İzlenmesi: Sakarya-Karasu.** *Harita Teknolojileri Elektronik Dergisi*, 5(3), 24-32.

GÜLGÜN, B., & ALTUĞ, İ. (2006). **İzmir Kıyı Bandı Uygulamalarında Ergonomik Standartlara Uygunluğun Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma.** *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 43(1).